

Veikart for Haugalandet -

EN STRATEGI FOR REGIONAL NÆRINGSUTVIKLING (2021-2025)

BAKGRUNNSDOKUMENT

Haugaland Vekst 25.03.21

Innholdsfortegnelse

<i>Idéer vokser her</i>	2
Veikart for Haugalandet – en felles regional strategi for næringsutvikling.....	3
Innledning	3
Bakgrunn, organisering og prosess.....	4
Mål	5
Attraktivitet og utvikling	6
Bostedsattraktivitet	7
Næringsattraktivitet	8
Scenarioer for Haugalandet	10
Sysselsetting og verdiskaping	11
Statlige arbeidsplasser	12
Verdiskaping.....	13
Fremtidens næringsliv på Haugalandet	16
Regionale fortrinn og smart spesialisering.....	16
Mulighetsområder	18
Grønn energi og industri.....	18
Havnæringene	20
Havbruk og landbruk	21
Reiseliv og opplevelse.....	23
Det offentlige næringsutviklingsarbeidet	23
Strategiske tiltaksområder.....	24
Infrastruktur og areal.....	25
Kompetanse.....	28
Nyskaping og internasjonalisering	29
Næringsaktiv offentlig sektor	30
Samhandling og profilering	32
Tiltaksplan 2021-2025.....	34

Idéer vokser her¹

Av en eller annen grunn bygger de verdens første flytende havvindmølle akkurat her. Hvorfor det? Hvorfor oppstod Norges første enhjørningsbedrift akkurat her? Og hva er grunnen til at Google testet vindkraftdragene sine her?

Hvorfor skjer alt dette, akkurat her?

Dette er jo ikke akkurat verdens midtpunkt. Det er vel ingen som kommer hit for været sin del? Det fins en større by like nord for oss. En annen stor by like sør. Likevel — her er vi altså.

Hva er det som foregår?

Kanskje disse hindringene nettopp er poenget? Når du deler dam med de store fiskene må du jo være smidig. Du må være rask. Og folk har da også skjært ut små nisjer for seg selv, og mange har vokst seg store. Og dette skjer igjen og igjen.

Greit nok. Men hvorfor?

Kanskje vi kan peke på det offentlige — de som legger veien til rette uten å stå i veien. Eller alle institusjonene som hjelper til med både penger og ekspertise. Eller de nisjebedriftene, de som ble giganter — store vennlige kjemper som insisterer på å gi tilbake. På å holde eksperimentet i gang.

Kanskje infrastrukturen spiller en rolle? Den ustoppelige strømmen av mennesker og idéer som kommer og går, rører rundt og skyver fart.

Eller ganske enkelt begeistring for alt som er nytt og annerledes? Her er det slik at når folk ser noen som prøver å sprengre grenser, så lager de ikke grimaser og gjør narr. Nei, de henter sprengstoff.

Til og med været er med på det. Som skapt for å sitte å tenke i.

Hva enn grunnen er, så virker hele stedet å være bygget som et enormt laboratorium. Som skapt for å tenke og å eksperimentere. Et sted der tanker møtes og kolliderer, kobler sammen og kombinerer. Et sted som bare fortsetter fremover, fordi du må jo være smidig. Du må være rask.

Hva enn grunnen er – idéer vokser her.

¹ Tekst fra regional film 2021, [“Ideas grow here”](#)

Veikart for Haugalandet – en felles regional strategi for næringsutvikling

Innledning

Veikartet skal gi retning på det regionale offentlige næringsarbeidet og si noe om hva regionen prioriterer å jobbe med de neste fire årene for å øke attraktiviteten og nå målet om økt bærekraftig verdiskaping og vekst i antall arbeidsplasser.

Målene i Veikartet bygger på analyser av regionens utvikling, utfordringer og muligheter. Attraktivitetsbegrepet blir brukt som en metode for å måle denne utviklingen. Attraktivitet handler om å utvikle gode og velfungerende kommuner og regioner der innbyggere, næringsliv og besøkende ønsker å være. Attraktivitet er lik differansen mellom forventet og faktisk vekst. Haugalandet har per i dag en lavere vekst enn forventet. Ser vi på utviklingen over tid, viser analyser gjort av Telemarksforskning (2020) at Haugalandets attraktivitet for bo og næring har vært lav. Dette er et sammensatt bilde, forskningen peker blant annet på en ugunstig bransjestruktur, svak arbeidsplassutvikling og lav befolkningsvekst som årsaker til dette. De siste årene har Haugalandet også hatt stor netto utflytting og nedgang i innbyggere i aldersgruppen 20-40 år. Prognosene viser at dersom vi ikke klarer å øke attraktiviteten for både næringsliv og bosted, vil nedgangen fortsette.

Haugalandet er en region med relativt høy verdiskaping, der store deler kommer fra eksportrettet virksomhet, og da hovedsakelig fra maritim næring og olje- og gass. Dette gjør oss noe sårbare ovenfor konjunktursvingninger, men gir oss også store muligheter innenfor fremtidens vekstnæringer. Regionen har spesialiseringer og unik kompetanse innenfor områder som grønn energi og industri, havbasert og maritim virksomhet, samt reiseliv og opplevelse. Klimamål på ulike nivå vil også legge premissene for vekst og utvikling fremover, og blir avgjørende for de satsingsområder man velger innenfor næringsutvikling. Næringslivet på Haugalandet er omstillingsdyktig og har tradisjon for å finne nye markedsområder. Skal Haugalandet som region ta en posisjon innenfor de nye vekstnæringene, må vi tilpasse oss det grønne skiftet og gripe de mulighetene som våre fortrinn gir oss.

Dette krever et samarbeid mellom næringslivet og de ulike samfunnsaktører i regionen. Hvordan det offentlige er organisert spiller en viktig rolle i tilretteleggingen

for næringsutvikling. Næringsutvikling er en uadskillelig del av offentlige planprosesser, drift, investeringer og eierstyring. Dette gjelder både på kommunalt og fylkeskommunalt nivå, men også regionalt mellom kommuner.

Næringsutvikling er aktiviteter som har til hensikt å få til vekst i næringslivet. Med dette menes økt verdiskaping, flere arbeidsplasser eller økt lønnsomhet. Som tilrettelegger for næringsutvikling er det ikke alt det offentlige kan påvirke. Gjennom arbeidet med Veikartet er det med bakgrunn i forskning avdekket hvilke områder det offentlige kan gjøre noe med for at regionen skal være attraktiv som bosted og for næringsliv. Veikartet peker på fem tiltaksområder; *infrastruktur og areal, kompetanse, nyskaping og internasjonalisering, næringsaktiv offentlig sektor og samhandling og profilering*. I tilknytning til Veikartet blir det utarbeidet en konkret tiltaksplan, som rulleres årlig, med prioriterte tiltak og prosjekter innenfor de overnevnte områdene.

Veikartet for Haugalandet skal beskrive hvordan situasjonen er i dag, hvor vi skal være i fremtiden og hva vi bør ta tak i for å komme dit. Regionen må ha en felles strategi for næringsutvikling for å ta tak i de utfordringene vi har og for å utnytte de mulighetene våre fortrinn gir oss. Forutsetninger for å lykkes med dette er god samhandling og koordinering internt, og profilering eksternt. Regionens attraktivitet og hvordan vi sammen jobber for å øke den, vil bestemme hvilken vekst det blir fremover.

Bakgrunn, organisering og prosess

Veikart for Haugalandet bygger videre på Utviklingsplanen for Haugesundregionen (2017-2020). Det er i tillegg blitt benyttet et stort tilfang av eksterne rapporter og regionale analyser i utredningsarbeidet² Dette gir oss muligheten til å se tendenser og stake ut en retning for det regionale næringsarbeidet. Mer konkret vil analysene bidra til å synliggjøre hvor vi må sette inn tiltak for å oppnå de mål som er satt.

² Utviklingsplan for Haugesundregionen (2017-2020), Rogaland Fylkeskommunes Nærings- og innovasjonsstrategi (2020), Smart Spesialisering: Analyse av Haugalandet (2016), NOU 2020:12, Distriktsnæringsmeldingen, Telemarksforskningens regionanalyse Haugalandet (2020), Menon verdiskapingsanalyse Haugalandet (2020), NHO Veikart for fremtidens næringsliv (2020), Innovasjon Norge, Invest in Norway-strategi (2019), Distriktsenterets (2018) Notat: Hvordan rigge seg for å bli best på næringsutvikling?

Arbeidet med Veikartet er blitt koordinert av Haugaland Vekst (HV) og har blitt til i tett samarbeid med de ti eierkommunene³ gjennom næringsansvarlige og Regionrådet for Haugalandet, bestående av ordførerne og kommunedirektørene.

Næringsorganisasjoner og andre offentlige aktører har også vært involvert underveis i arbeidet. Programmet på Agendakonferansen 2021 i januar tok utgangspunkt i Veikartet. Formålet var å bruke arenaen til å forankre arbeidet, diskutere innholdet og innhente innspill fra et bredt spekter av samfunns- og næringsaktører. På grunn av begrensningene knyttet til pandemien, har bedrifter i regionen blitt involvert gjennom en spørreundersøkelse for å avstemme behov, retning og satsingsområder i Veikartet.

Forankring og eierskap til Veikartet med tilhørende tiltaksplan sikres ved vedtak i hver enkelt kommune. Veikartet for Haugalandet skal samvirke med kommunale næringsplaner og fylkeskommunale planer.

Haugaland Vekst, ved administrasjon, har ansvar for oppfølging og gjennomføring av tiltak i samarbeid med kommunene og andre aktører som er sentrale for gjennomføring av tiltak. Regionrådet for Haugalandet er styringsgruppe for gjennomføring av Veikartet.

Mål

Hovedmål:

«Bærekraftig vekst i verdiskaping og antall arbeidsplasser minst tilsvarende landsgjennomsnittet»

Delmål:

«Øke nærings- og bostedsattraktiviteten på Haugalandet»

Regionen skal oppnå «høy attraktivitet» i fremtids-scenarier for Haugalandet. Dette tilsvarer en vekst på 7 500 arbeidsplasser i regionen innen 2040 og 1 875 i planperioden.

Økt næringsattraktivitet (med + 0,89 % eller mer)

³ Haugesund, Karmøy, Tysvær, Bokn, Utsira, Vindafjord, Etne, Sveio, Suldal og Sauda.

Økt bostedsattraktivitet (med + 0,27 % eller mer)

Økt attraktivitet vil gi et bedre grunnlag for å nå hovedmålet. Den samlede attraktiviteten vil bli målt ved bruk av scenario-diagrammet til Telemarksforskning⁴.

For å kunne måle og følge utviklingen av hovedmål og delmål som er satt i Veikartet for Haugalandet tar vi utgangspunkt i følgende indikatorer;

- Verdiskaping per innbygger⁵
- Verdiskaping per ansatt
- Arbeidsplassutvikling
- Befolkningsutvikling

Følgende strategiske mulighets- og tiltaksområder for å nå målene er valgt:

Strategiske Mulighetsområder:

- Grønn energi og industri
- Havnæringene (teknologisk del havbruk er inkludert)
- Havbruk og landbruk (matdel havbruk er inkludert)
- Reiseliv og opplevelse

Strategiske tiltaksområder:

- Infrastruktur og areal
- Kompetanse
- Nyskaping og internasjonalisering
- Næringsaktiv offentlig sektor
- Samhandling og profilering

Attraktivitet og utvikling

Det er to måter et sted kan skape ekstra vekst på. For det første kan stedet skape kvaliteter som øker innflytting og reduserer utflytting; *bostedsattraktivitet*. For det

⁴ Se figur på side 10 «Scenarier for Haugalandet»

⁵ «Verdiskaping per innbygger» blir ofte benyttet for å vise «velferdsvekst» i en kommune/fylkeskommune/land.

andre kan stedet skape *næringsattraktivitet* som fører til ekstra vekst i antall arbeidsplasser. Næringsattraktivitet og bostedsattraktivitet er gjensidig avhengige av hverandre. Arbeidsplasser får folk til å flytte til kommunen, mens trivsel og gode tjenester får folk til å bli boende. Forutsetning for å lykkes, er at en greier å mobilisere alle krefter i et tillitsfullt samarbeid om felles mål.

Lokal og regional vekst- og attraksjonskraft avgjøres både av forhold en kan og ikke kan påvirke, og det er viktig å skille mellom disse. Ytre drivkrefter som konjunkturer, innvandring og strukturendringer i næringslivet, kan ikke påvirkes lokalt. Regionen må finne og bli enige om de tiltak som kan gjøres lokalt for å øke attraktiviteten.

Bostedsattraktivitet

Bostedsattraktiviteten har stor betydning for om befolkningen øker eller minker på et sted. De siste tre årene har det ikke vært noe befolkningsvekst på Haugalandet. Norge har opplevd avtakende vekst generelt, men på Haugalandet har det vært full stopp. Ved inngangen av 4. kvartal 2020 var det 118 647 innbyggere i regionen.

Befolkningsutvikling

Det har også vært lavere fødselsoverskudd og lavere innvandring enn gjennomsnittet for landet de siste fem årene og det har vært netto utflytting siden 2017 fra Haugalandet til andre steder. (dette har variert fra -0,42 i 2016 til -0,13 i 2020).⁶ I tillegg har regionen hatt nedgang i aldersgruppen 20-40 siden 2016 (-3,3 % fra 2016-2020), mens aldersgruppen 50-69 år øker mest.⁷ Det vil si at Haugalandet «lekker» folk. Flyttetallene er overraskende dårlige og det skyldes dels svak arbeidsplassvekst og dels lav bostedsattraktivitet.

At bostedsattraktiviteten i regionen trekker nedover, påvirker også næringsattraktiviteten negativt. Tiltak for å snu dette er nødvendig. Vi trenger flere innbyggere mellom 20 og 40 år og bør jobbe målrettet over tid mot denne målgruppen som et av de aller viktigste tiltakene. Regionale utdannings- og kompetansetilbud både for unge som bor i regionen og de som vil videreutdanne seg er en svært viktig

⁶ [Telemarksforskning \(2020\) Regional analyse «scenarier for Haugalandet»](#) figur 4.2.4

⁷ SSB (2020) Statistikkbanken, nr. 07459 «Befolkning etter region, alder, statistikkvariabel og år»

faktor, spesielt når vi vet at om lag 70 % av de som reiser ut for å studere ikke kommer tilbake.

Litteraturen peker på ulike tiltak som det kan jobbes med både på lokalt og regionalt nivå for å øke bostedsattraktiviteten. Her pekes det blant annet på *sentrumsutvikling, boligområder og type boliger, kollektivtilbud, fritids- og kulturtilbud, omdømme og profilering*. I en undersøkelse gjort av Haugaland Vekst rettet mot næringslivet i regionen svarer flertallet at tiltak som flyplass og rutetilbud, et levende sentrum med gode tilbud, gode barnehager og skole og øvrig infrastruktur (vei og fiber) er viktige områder det offentlige kan ta tak i for å gjøre regionen til en attraktiv plass å bo.

Næringsattraktivitet

Næringsattraktiviteten påvirkes av to strukturelle forhold; befolkningsveksten og bransjestruktur. Befolkningsvekst gir vekstimpulser til bedrifter som har et lokalt marked og bidrar dermed også til arbeidsplassvekst.

Næringsattraktiviteten på Haugalandet var positiv fra 2003 til 2012. Siden da har den vært negativ med unntak av 2015 og 2017. Tar vi utgangspunkt i 2019 så har næringsattraktiviteten vært på -0,6%. Det er viktig å være oppmerksom på at det er til dels store variasjoner mellom kommunene⁸ i regionen.

Bransjestrukturen har betydning for hvor robust regionen er i forhold til konjunktursvingninger og omstillingsevne til nye næringer. Etter 2015 har bransjestrukturen vært ugunstig da den har vært dominert av næringer med lav vekst.

På grunn av bransjestrukturen har veksten i antall arbeidsplasser i næringslivet blitt redusert med 1 105⁹ de siste ti årene. Dette skyldes hovedsakelig at det er mange arbeidsplasser knyttet til produksjon av oljeplattformer. Haugalandet har ni ganger så stor andel av arbeidsplassene i denne bransjen som landet som helhet.

Bransjestrukturen ellers på Haugalandet har også en stor andel av arbeidsplassene i basisnæringer som er de mest konkurranseintensive bransjene. Eksempler på andre som har hatt nedgang i antall arbeidsplasser er prosess, el-produksjon, øvrig

⁸ Telemarksforskning, regional analyse 2020. «Næringsattraktivitet i kommunene» figur 1.3.4

⁹ Dette skyldes en negativ bransjeeffekt. Se figur 1.2.4: <https://regionalanalyse.no/rapport/12007/1/2>

verkstedindustri, og landbruk. Videre spår Telemarksforskning at bransjer som for eksempel Tele og IKT vil få sterk vekst. Innen Olje og gass regner de med en nedgang på 2% per år. Med tanke på eldrebølgen som kommer tenker de at private helsetjenester vil øke med 1,7% per år.

Arbeidsplassutvikling

Haugalandet har hatt svakere arbeidsplassvekst enn resten av landet, både i offentlig sektor og i næringslivet. Arbeidsplassveksten i næringslivet har vært som forventet i den siste tiårsperioden, men blitt svakere enn forventet de siste årene. Haugalandet har dermed ikke vært tilstrekkelig attraktiv for næringslivet.¹⁰

Fokuserer vi på 2019 ble det vekst i antall arbeidsplasser i offentlig sektor på 1,2 prosent, men ingen vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet. Veksten i antall arbeidsplasser i næringslivet var 0,6 % lavere enn forventet, som tilsvarer 235 færre arbeidsplasser i næringslivet. Antall arbeidsplasser i 2019 var 37 596 i privat sektor og 16 774 i offentlig sektor.

Ser vi på hvordan arbeidsplassene i privat sektor er fordelt per næring i perioden 2010-2019, viser tall fra Menon Economics (2020)¹¹ at det er høyest sysselsetting og størst vekst i *lokal tjenesteyting*. Nest største næring er *handel*. Begge er avhengig av befolkningsvekst for å utvikle seg og vokse. *Maritim og prosessindustri* har ikke hatt sysselsettingsvekst og *olje- og gass* har hatt nedgang i perioden 2015-2019. Det vil si at de nye arbeidsplassene som er skapt i regionen stort sett kommer i tjenesteyting. I følge Menon Economics er det behov for flere eksportrettede arbeidsplasser i regionen fremover for videre utvikling i sysselsetting.

Det at regionen har hatt en negativ næringsattraktivitet skyldes tre forhold; lav befolkningsutvikling, ugunstig bransjestruktur og svak arbeidsplassutvikling. Generelt sett bør man se på tiltak som stimulerer til vekst i arbeidsplasser i privat sektor, mer spesifikt bør det tilrettelegges for eksportrettede «vekstnæringer» som bygger på de nærings- og kompetansefortrinnene som regionens næringsliv har.

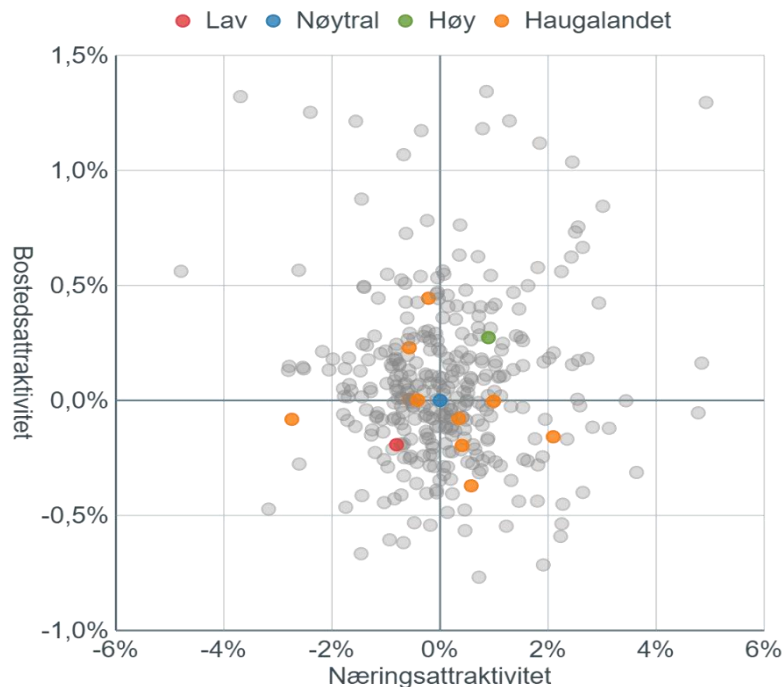
¹⁰ Telemarksforskning, regional analyse 2020. [«Indeksert utvikling Haugalandet»](#) figur 1.1.5

¹¹ [Menon Economics måltall for Haugesundregionen](#)

Litteraturen peker på ulike tiltak man både på lokalt og regionalt nivå kan jobbe med for å øke næringsattraktiviteten. Her pekes det blant annet på tiltak innenfor infrastruktur, kompetanse og profilering. I og med at næringsattraktivitet og bostedsattraktivitet er gjensidig avhengige av hverandre vil også en del av tiltakene være de samme.

Scenarier for Haugalandet

Telemarksforskning har i sin analyse¹² skissert tre fremtids-scenarier for utviklingen på Haugalandet innen 2040. Attraktivitet for næring og bosetting vil være avgjørende for hvordan folketallet utvikler seg, og hvilken arbeidsplassvekst vi får fremover.

Figur 1 Verdier for attraktivitet for Haugalandet som er lagt inn i scenariene. Gjennomsnittsverdier for kommunene på Haugalandet i perioden 2010-2019 er vist med de oransje prikkene. Kommuner ellers i landet er vist med de grå prikkene.

Hensikten med analysen er å få fram mulighetsrommet for befolknings- og arbeidsplassvekst. Mulighetsrommet er mellom det høyeste og laveste scenarioet. Best-case scenario er at regionen lykkes med å skape *høy og positiv attraktivitet* for både bosetting og næringsliv. Her vil attraktivitetsverdien for Haugalandet bli som

¹² Telemarksforskning, regional analyse, «fremtidig attraktivitet» figur 4.2.1

vist med den grønne prikken. Med høy attraktivitet kan befolkningen på Haugalandet vokse til 137 607 og antall arbeidsplasser i privat sektor til 45 000 innen 2040. Er *attraktiviteten nøytral*, vist med den blå prikken, vil regionen oppleve en flat utvikling, et nesten uendret innbyggertall og en nedgang i arbeidsplasser. Med *lav attraktivitet*, vist med den røde prikken, vil antall arbeidsplasser i privat sektor gå nedover fra 2019.

Attraktivitet: scenario 2040	Bosted	Næring	Befolkning	Arbeidsplasser
Scenario 1: Høy	+ 0,27 %	+0,89 %	137 607	45 000
Scenario 2: Nøytral	0	0	124 739	36 393
Scenario 3: Lav	-0,19%	-0,72%	118 556	31 894
Dagens situasjon (2019)	-0,3 %	-0,6 %	118 647	37 596
Utvikling (2010-2019)	-1,4 %	+ 0,1 %		

Figur 2 figur 1 vist i tabellform.

Haugalandet har per i dag en befolkning på 118 647. Antall arbeidsplasser i 2019 var 37 596 i privat sektor. Målet for det regionale næringsutviklingsarbeidet er å tilrettelegge for at regionen oppnår, Scenario 1, høy attraktivitet med en befolkning på 137 607 og 45 000 arbeidsplasser. Det vil si at regionen må skape 7404 nye arbeidsplasser innen 2040. Ifølge Telemarksforskning er dette et realistisk mål, da andre steder har oppnådd slike attraktivitetsverdier tidligere. Med utgangspunkt i disse scenariene er regionen nødt til å oppnå høyere attraktivitet for å unngå at vi får en nedgang i antall arbeidsplasser i privat sektor.

Sysselsetting og verdiskaping

Høy sysselsetting betyr at en stor andel av befolkningen har arbeid og er en viktig og avgjørende kvalitet for en regions utvikling. Per utgangen av 2019 var samlet

sysselsetting stabil og tendensen var at sysselsettingen var på vei opp igjen etter noen år med nedgang¹³. Haugalandet har vekslet på å ha høyere og lavere sysselsettingsandel enn landsgjennomsnittet. Etter 2015 har sysselsettingsandelen på Haugalandet vært lavere enn landet, og også lavere enn demografien skulle tilsi¹⁴.

De fleste av kommunene på Haugalandet har høy sysselsetting. Utsira, Suldal, Bokn, Vindafjord og Etne er blant de 50 kommunene i landet med høyest sysselsettingsandel. Det er Haugesund, Karmøy og Sveio som har lavere sysselsettingsandel enn gjennomsnittet i landet. Siden to av disse kommunene er klart størst når det gjelder folketall blir de totale sysselsettingstallene for regionen lav.

I denne sammenheng er det også viktig å se på yrkesdeltakelse i forhold til enkelte grupper, f.eks. «drop-outs», fremmedspråklige, mfl. Arbeidsintensive næringer som f.eks. reiseliv kan være viktige i denne sammenheng.

Med koronautbruddet har 2020 vært et veldig spesielt år og det er sannsynlig at pandemien gir konsekvenser for sysselsettingen også på lengre sikt. På grunn av helt eller delvis nedstenging har arbeidsledigheten vært historisk høy. Bransjene har blitt rammet forskjellig, men reiseliv, persontransport, butikk, salg og serviceyrker er de bransjene som er blitt rammet hardest.

Statlige arbeidsplasser

Statlig sysselsetting har steget raskere enn privat sysselsetting de siste årene. Men ikke i distriktene. I 2019 jobbet om lag 14 % av de sysselsatte i staten i de mest sentrale områdene (Oslo og de store byene), det vil si en økning på opptil 2 %. Kommuner i distrikts-Norge, har hatt ingen endring eller reduksjon i antall statlige arbeidsplasser. Ifølge Distriktsnæringsutvalgets rapport er andelen statlige arbeidsplasser i distriktene redusert de siste 10 årene. Dette er en tendens som også gjelder for Haugalandet¹⁵. Dette påvirker tjenestetilbudet direkte. Samtidig rammer det også privat sysselsetting, som er rettet mot befolkningen.

¹³ «Måltall for Haugesundregionen 2020» (Presentasjon, Menon Economics 2020:26)

¹⁴ Ifølge Telemarksforskning var 66,2 prosent av befolkningen på Haugalandet mellom 15 og 74 år sysselsatt i 2019, mens andelen i landet var 66,8 prosent og i Stavangerregionen 69,4 prosent.

¹⁵ På Haugalandet er 9 av 10 kommuner klassifisert innenfor definisjonen av «distrikter» i Distriktsnæringsmeldingen. Det er kun Haugesund som defineres utenfor.

Statlige arbeidsplasser er viktig for en region som Haugalandet, både for å demme opp under et konjunkturutsatt arbeidsliv, for å kunne tilby flere kompetansearbeidsplasser og for å styrke distriktene med et mer allsidig næringsliv. Statlige arbeidsplasser komplementerer også det lokale arbeidsmarkedet, og gjør det mer attraktivt å bo. Det bør derfor arbeides langsiktig, strategisk og koordinert for å få en høyere andel statlige arbeidsplasser til regionen. Kommunene på Haugalandet må jobbe for å finne enighet i lokaliseringsspørsmål, slik at vi ikke mister potensielle arbeidsplasser til andre regioner.

Verdiskaping

Den totale verdiskapingen i Haugalandsregionen var på 44,4 mrd kroner i 2019, et resultat som er høyere enn rekordåret 2018. Fra 2015 har den totale verdiskapingen i privat sektor økt med 31 %. Ser vi på verdiskapingen uten olje- og gass fra 2015-2019 har den økt med 22 %.

Verdiskapingen i de fem største selskapene i regionen utgjør nær en femtedel av hele verdiskapingen i næringslivet. Ser vi på hvordan verdiskapingen fordeler seg på de ulike næringene, er den maritime næringen klart størst per 2019. Det er også den næringen som har hatt høyest vekst i verdiskaping siden 2015-2019. Av en total verdiskaping sto maritime næringer for ca 27% i 2019.

Lokal tjenesteyting er den andre største næringen målt i verdiskaping på Haugalandet. Olje- og gass, som er den tredje største næringen, var nesten like stor som maritim næring i 2010, men i 2015 falt verdiskapingen dramatisk. Aktiviteten falt ikke så mye, det var spesielt lønnsomheten i de store selskapene som stupte. Så økte verdiskapingen betydelig fra 2015-2019.

IT, tele og media er en næring som er interessant å følge med på. Næringen har hatt en formidabel vekst, der verdiskapingen er blitt tredoblet fra 2015-2019. Andre næringer som har hatt betydelig vekst i verdiskaping fra 2015 er fornybar, sjømat, kunnskapstjenester og helse. Reiseliv og handel har hatt en moderat vekst, men er

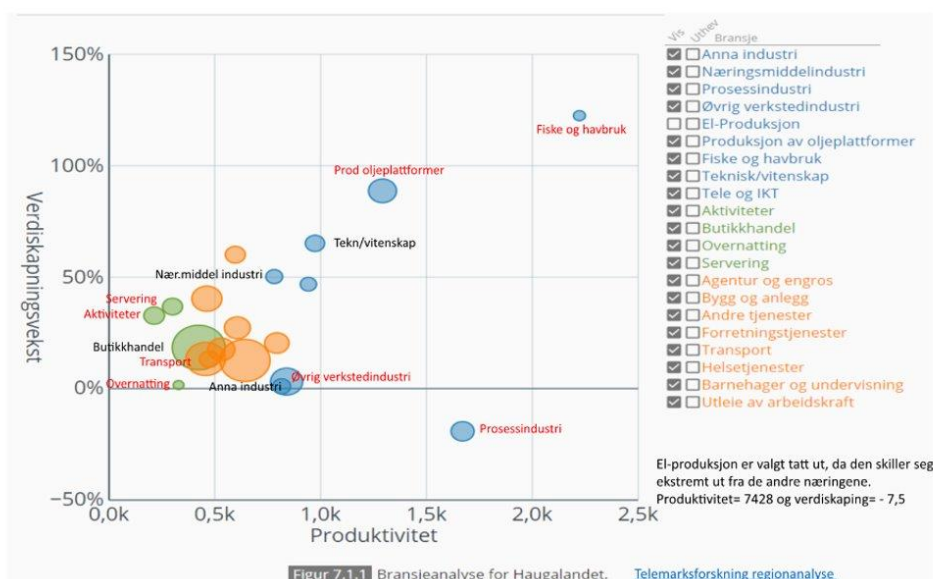
svært viktige for sysselsettingen i regionen. I 2019 utgjorde reiselivsnæringen 1,5% av verdiskapingen i regionen.¹⁶

Sammenligner vi Haugalandet med naboregionene, ser vi at verdiskaping per sysselsatt er relativ lik med Bergen- og Stavangerregionen om man ekskluderer olje og gass. Ellers har verdiskapingen i Haugesundregionen vokst omtrent like raskt som Bergensregionen siden 2016. Stavangerregionens vekst er redusert fra 2018 til 2019. Uten olje- og gassnæringen (og dens leverandørindustri) er veksten i Haugesundregionen betydelig høyere enn Stavangerregionen de siste 10 årene. Stavangerregionen har en langt høyere eksponering i olje og gass enn Haugalandet. I forhold til utvikling i bransjestruktur, er Stavangerregionen derfor mer utsatt og har en langt med krevende omstillingsprosess foran seg enn Haugesundregionen og Bergensregionen.

Det har vært en stabil utvikling i antall nyetablerte bedrifter på Haugalandet. Tall fra 2019 viser at det på Haugalandet ble etablert 1121 nye bedrifter. Det er nesten identisk med utviklingen i antall nyetableringer i Haugesund-, Bergen-, og Stavangerregionen i perioden 2010-2019. Tendensen er at antall nyetableringer øker over tid. Men, det er viktig å være klar over at det ikke fanges opp hvor mange av etableringene som blir til levekraftige bedrifter over tid.

¹⁶ [Menon Economics \(2020\) «Måltall for Haugesundregionen»](#)

Forholdet mellom produktivitet og verdiskapingsvekst 2015-2019. Størrelsen på boblen viser antall arbeidsplasser

Figur 3 Grafen er utviklet i et samarbeid mellom HV og Telemarksforskning¹⁷. Den er fortsatt under arbeid, det må blant annet arbeides videre med inndelingen av bransjestrukturen der den maritime næringen kommer tydeligere frem.

Grafen vil bli oppdatert årlig i Regionalanalyse for Haugalandet. Planen er at denne skal brukes med tanke på mål og grad av måloppnåelse framover. I dette bildet vises de tre dimensjonene produktivitet, verdiskapingsvekst og antall arbeidsplasser som gjenspeiles i størrelsen på ringen.

Oppsummert kan vi si at det som kjennetegner næringslivet på Haugalandet, er at det er havnæringsbasert. Maritim, olje- og gass og sjømat utgjør nesten halvparten av verdiskapingen. Næringslivet er også veldig konsentrert, da det er noen store lokomotivselskaper som drar lasset. I tillegg er næringslivet fleksibelt og omstillingsdyktig. Olje- og gassavhengigheten har falt de siste årene og nye næringer vokser frem, særlig knyttet til havteknologi og fornybar energi.

Verdiskapingen kan måles på to måter, per sysselsatt og per innbygger. Måler vi per innbygger finner vi i hvor stor grad næringene bidrar til fellesskapet. Om vi bruker verdiskaping per sysselsatt som mål, finner vi de forskjellige næringers produktivitet.

¹⁷ [Telemarksforskings regionalanalyse, næringsmodul](#)

Fremtidens næringsliv på Haugalandet

Haugalandet er en region med relativt høy verdiskaping og lange tradisjoner for samarbeid og handel med resten av verden. Og verdens utfordringer er våre utfordringer. En av de mest presserende er klimautfordringene og hvordan vi skal redusere våre utslipp. Det vil kreve klare prioriteringer og tiltak på alle nivå for å nå de klimamålene vi har forpliktet oss til. Det vil også legge premisser for vekst og utviklingen fremover. Næringer som tilpasser seg disse gjennom grønn omstilling vil ha prioritet i det lange løp og her ligger det store muligheter for vår region.

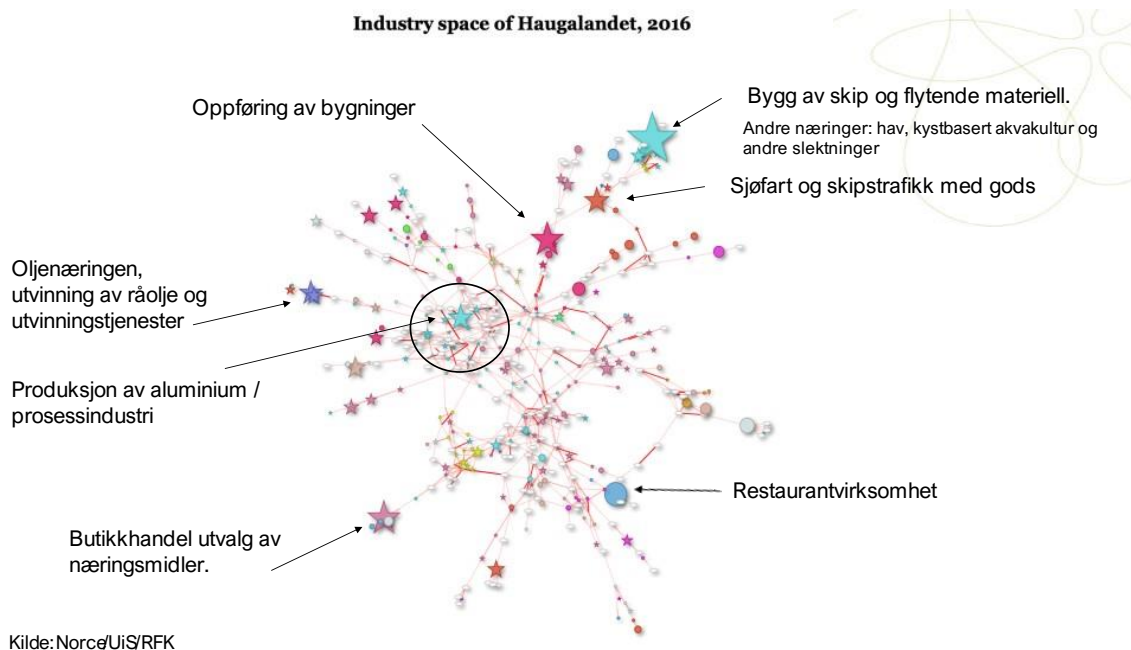
En mer bærekraftig og grønnere utvikling er også viktig for næringslivet i regionen. I en undersøkelse gjort av Næringsforeningen på Haugalandet svarer 84,3% av bedriftslederne at de ser nye forretningsmuligheter i det grønne skiftet.¹⁸

Reduksjon av inntekter fra tradisjonell olje- og gassvirksomhet vil gi kutt i velferdsnivået i Norge, hvis vi ikke greier å skape nye bærekraftige sektorer basert på lønnsomme virksomheter. Skal Haugalandet som region ta en ledende posisjon i denne omstillingen, må vi gripe mulighetene våre fortrinn gir oss.

Regionale fortrinn og smart spesialisering

Smart spesialisering er en metode for regional næringsutvikling. Analysene gir et verktøy for å identifisere regionens styrker, det vil si hvor regionen har sine viktige kompetanse- og næringsområder. Analysene identifiserer også næringer hvor regionen har muligheter til å utvikle konkurransefortrinn.

¹⁸ [Næringsforeningen på Haugalandet \(2020\) «Nå må det handling til»](#)

Figur 4 Smart spesialisering Haugalandet 2016. Viser kompleksitet og slektskap mellom næringer på Haugalandet.

Dersom regionen er spesialisert innenfor en næring, er dette markert med stjerne. En sirkel marker at næringen er til stede i regionen, men at regionen ikke er spesialisert innenfor den. Størrelsen på sirkelen eller stjernen indikerer andelen sysselsatte i næringen. Basert på analyser fra 2016¹⁹ viser figuren ovenfor at Haugalandet er spesialisert innenfor oljenæringen, henholdsvis *råolje og utvinningstjenester*. Videre er regionen spesialisert innenfor *bygg av skip og flytende materiell* og *tjenesteleverandører til olje- og gass*. Andre næringer hvor Haugalandet har fortrinn er *produksjon av aluminium* og *hav og kystbasert akvakultur*.²⁰

Disse næringene skiller seg ut, da de er komplekse og har sterkt slektskap med øvrig næringsliv i regionen. Det at en næring er beslektet betyr at arbeids- og kompetanseflyten er stor til andre næringer. Næringene som er trukket frem i figuren er også næringer hvor Haugalandet har mange ansatte.

¹⁹ For [interaktivt kart for smart spesialisering](#) og [regionprofil for Haugalandet](#)

²⁰ Eksisterende spesialiseringer som også regnes for å være komplekse er *rørtransport, optiske instrument, hav-og kystfiske og fangst, sjøfart og kysttrafikk med gods, maskin og utstyr til næringsmiddelindustri, hav-og kystbasert akvakultur, bygning av skip og flytende materiell, utvinning av olje, utvinningstjenester, produksjon av elektrisk utstyr ellers, engroshandel av elektronikk, maskiner og butikkhandel apotekvarer eller audio og videoutstyr* *.

Forskning viser at det er mer sannsynlig at en region kan utvikle konkurranseevne i næringer som er i slekt med eksisterende spesialiseringer. Et eksempel på dette er spesialiseringen vi har innen olje- og gass, samt maritim. Vi vet at dette er en næring som ikke vil vare evig. Som nasjon og region har vi i denne næringen vår spisskompetanse, dette gjør oss også noe sårbar. For å redusere denne må vi bygge opp og overføre kompetansen til nye næringer. Flytende havvind er en slik næring, hvor så mye som over 40 % av kompetansen fra olje og gass er overførbart.

Med utgangspunkt i analysen må en vurdere å innrette næringsarbeidet mot noen utvalgte næringer med potensiale for høy verdiskaping og nye arbeidsplasser, hvor regionen har unik kompetanse og som bidrar til det grønne skiftet. Videre må det tilrettelegges for investeringer og økonomiske virkemidler rettet mot disse.

Mulighetsområder

Tidligere analyser har vist at Haugalandet bør øke andelen arbeidsplasser i eksportrettede næringer og at det bør legges til rette for utvikling innenfor næringer med vekstpotensial og en grønn profil. Med utgangspunkt i NHOs rapport «Neste trekk»²¹, Innovasjon Norges definerte «vekstnæringer»²², og regionale analyser, har Veikartet valgt å trekke frem noen mulighetsområder hvor regionen har potensiale for vekst og nye arbeidsplasser. Et av formålene er å vise Haugalandets fortrinn i dagens bransjestruktur i forhold til morgendagens vekstnæringer.

Grønn energi og industri

Energiomstilling til mer fornybar energi står sentralt for å redusere utslipp. Norge trenger teknologiutvikling og klimaløsninger i stor skala som både kutter utslipp og skaper jobber, vekst og velferd. Norge er godt posisjonert til å skape nye industrielle satsinger innenfor for eksempel storskala batteriproduksjon, havvind og hydrogen. I samarbeid med NHO har SINTEF sortert mulige verdikjeder innen energi og industri etter potensiell omsetning i 2050. I kategorien over 100 milliarder peker de mer spesifikt på; prosessindustri, karbonfangst og lagring, hydrogen, havvind, elektrifisering av transport, digitalisert leverandør- og forbruksvareindustri²³

²¹ [NHO \(2020\) «Neste trekk» s.31](#)

²² [Innovasjon Norge/Invest in Norway - industrimuligheter \(2021\)](#)

²³ [NHO \(2020\) «Neste trekk» s.35](#)

Innovasjon Norge peker blant annet på mulighetene innenfor *datasenter* som en av flere vekstnæringer i fremtiden. Kombinasjonen av store mengder grønn energi og teknisk kompetanse gjør landet til en optimal lokasjon for datasentre. Det samme gjør vårt kalde klima og fiberkabler mot Europa og verden. Videre peker de på *batteriteknologi* som en av de mest verdiskapende nye næringer for Norge fremover. Norges fortrinn her er en unik industri- og teknologikompetanse og at det allerede produseres store mengder materiale til batteriproduksjon. Tilgang til fornybar kraft, areal og infrastruktur blir også trukket frem som et fortrinn. Innovasjon Norge peker også på mulighetene innfor karbonfangst- og lagring. Landets lange historie og kunnskap gjennom olje- og gassindustrien gjør oss godt egnet til å produsere *grønt hydrogen* av overskuddskraften vi har i landet. Med store mengder naturgass er også mulighetene store innenfor *blå hydrogen* som med karbonfangst og lagring, blir grønn.

Det er også muligheter innenfor *sirkulær økonomi* som innebærer å skape verdier, ved å bruke ressurser mer produktivt. Ressursene bevares i kretsløpet og skapes ved å tilrettelegge for reparasjon og gjenbruk, skape nye materialer fra biprodukter og avfall, og ved å redusere svinn i produksjon. Haugalandet har store mengder spillvann fra prosessindustrien, som gir muligheter for omgjøring til grønn og kortreist energi til bruk på andre områder. Ved å utnytte de industrielle sidestrømmene gis det grobunn for spennende symbioser som sikrer grønn næringsvekst²⁴

Elektrifisering er et viktig klimatiltak for å nå målene og legge om til et fornybart samfunn. Elektrifisering av samfunnet vil føre til en sterk økning i kraftforbruket, noe som bekreftes av nylig oppdaterte analyser fra Statnett og NVE. På Haugalandet arbeides det med en rekke utviklingsprosjekter som har behov for ny tilført kraft. Skal man lykkes med å etablere kraftkrevende industri må det legges til rette for utbygging av mer fornybar energi (sol, havvind, og vann) og oppgraderinger og større investeringer i transmisjonsnettet er nødvendig.²⁵

For å imøtekomme det økte behovet for fornybar energi er det viktig å legge til rette for økt satsing på havvind og snarlig utbygging av Utsira Nord. Norge har mange

²⁴ [«Prosess 21» sluttrapport sirkulær økonomi.](#)

²⁵ [Innspill fra Regionrådet til Stortingsmelding 68/20 – langsiktig verdiskaping av norske naturressurser](#)

fortrinn som gjør at det er mulig å ta en ledende posisjon innenfor flytende havvind, og Haugalandet og Sunnhordland er allerede svært godt posisjonert til å bli den foretrukne regionen for industriutvikling og tjenesteleveranser knyttet til havvindsatsingen. Utsira Nord har geografisk nærhet til regionen, og ilandføring av produksjonen vil bidra til å styrke forsyningssikkerheten og legge til rette for nye arbeidsplasser innen kraftintensiv industri.

For Haugalandet er videreforedling av kraft svært viktig, dette gjelder både til eksisterende prosessindustri, utvidelse av og ny bærekraftig industri, som nevnt innenfor datasentre, batteri-, hydrogen- og amoniakkproduksjon. Vannkraft kombinert med naturgass og, om mulig, kraft fra havvindfeltet Utsira Nord, utgjør en unik energimiks som regionen kan tilby. Haugalandets tilgang til elektrisk kraft, sammen med tilgang til store næringsarealer gir regionen et konkurransefortrinn med tanke på etablering av kraftintensiv industri.²⁶

Havnæringene

Innovasjon Norge peker også på *havteknologi* som et av flere viktige vekstområder fremover. Norges naturgitte fortrinn med en kystlinje og store naturressurser har gjort landet ledende innen sektorer som maritim og marin, olje og gass og bioøkonomi.

Den maritime næringen er svært betydningsfull for verdiskapingen og sysselsetting i Norge og på Haugalandet. SINTEF anslår at verdiskapingen kan mangedobles og sysselsettingen økes betydelig frem mot 2050²⁷. Mulighetene er relatert til teknologiområder som grønn skipsfart, autonomi og digitalisering. Eksempler er innenfor utvikling av lav- og nullutslippsteknologier (batteri, LNG, ammoniakk, hydrogen og avansert biodiesel), design og bygging av autonome skip, for å nevne noen. I tillegg vil det ligge betydelige muligheter i nye næringer, som havbruk til havs, havvind, karbonfangst og -lagring, mineralutvinning til havs og flerbruk i havet.

Haugalandet har svært gode forutsetninger for å utnytte havrommet og potensialet for havbasert industriutvikling er stort. Regionen har bred erfaring og solid kompetanse innen shipping, offshorenæringene og komplekse operasjoner både over og under

²⁶ [Innspill fra Regionrådet til Stortingsmelding 68/20 – langsiktig verdiskaping av norske naturressurser](#)

²⁷ [NHO \(2020\) «Neste trekk» s.36](#)

vann knyttet til olje- og gass, oppdrett, fiskerier og flytende havvind. Regionen har testsentre for fornybar energi, FoU-aktiviteter knyttet til ny havbasert teknologi, forskningsmiljøer, og en prosessklynge i verdensklasse. Den maritime næringen har satt seg i førersete internasjonalt når det gjelder utslippsmål, bruk av grønn teknologi og uttesting av alternativt drivstoff, som for eksempel ammoniakk.

Potensialet for verdiskaping og arbeidsplasser innenfor flytende havvind er spesielt stort på Haugalandet.²⁸Haugalandet og Sunnhordland har alle forutsetninger for å ta en ledende posisjon både nasjonalt og internasjonalt innen havvind. Regionen har naturgitte fortrinn som fjorder og dypvannsanlegg som muliggjør produksjon og lagring, og det er kort vei fra produksjons- og lagringslokalitetene til produksjon i Nordsjøen. Regionen har i tillegg offshore-kompetanse, en høykompetent leverandørindustri, rederier med erfaring, bedrifter som utfyller hverandre og som kan konkurrere om de fleste relevante produkter og oppdrag, lokaliseringen av havvindklyngen Offshore Wind Cluster og et katapult/testsenter for havvind gjennom MetCentre. Det er også igangsatt en prosess med en regional havstrategi som i første omgang har involvert både næringen gjennom klyngesamarbeidene, Maritimt Forum, HVL og Karmsund Havn. Sunnhordland er invitert i arbeidet som videreføres i perioden.

Det er viktig å se på sameksistens mellom havnæringene, som kan gi muligheter for industrien. Bærekraftige satsinger som havvind og offshore havbruk kombinert med elektrifiseringskompetanse, kan bli fremtiden for bedrifter som gjennom de siste femti årene har bygget sin solide kompetanse rundt olje og gass.

Havbruk og landbruk

Norge er en havnasjon rik på levende marine ressurser. De store mengdene fisk i norske farvann har gitt mat, arbeid og inntekt til Norge i lang tid. Sjømat er en av landets største eksportnæringer, men potensialet til mer verdiskaping og matproduksjon er fortsatt stort. Bransjeorganisasjonen, Sjømat Norge, mener det vil være mulig å doble verdiskapingen fra sjømat fram mot 2030. SINTEF peker i tillegg

²⁸ Menon Economics (2021) Presentasjon på Agendakonferanse. Det mest sannsynlige er 12 700 arbeidsplasser nasjonalt innen 2050, der anslagsvis 4410 arbeidsplasser vil komme på Haugalandet og i Sunnhordland.

på mulighetene innenfor biobaserte verdikjeder, som for eksempel økt høsting, dyrking og foredling av alger, tang og tare.

Haugalandet har større oppdrettslokasjoner både i fjordene og langs kysten. Her er også en leverandørindustri innenfor teknologi og utstyr som på flere områder er ledende i verden. I tillegg har regionen ledende miljøer innenfor produksjon av fiskefôr og planlagte prosjekter innen landbasert oppdrett. Regionen har også prosjekter som ser på havbruksløsninger basert på eksisterende offshoreteknologi fra olje- og gassindustrien. Med utgangspunkt i prosessindustrien er det også flere muligheter innen alge- og tareproduksjon. Regionen har allerede verdensledende bedrifter innenfor foredling av tare og nye bedrifter som jobber med avansert høyteknologi for totalutnyttelse av stortare til mat- og legemiddelingredienser.

Koblingen mellom landbruk og havbruk må styrkes, der biomasse fra skog og jord kan konverteres til fiskefôr, og slam og avfall fra havbruk kan konverteres til biodrivstoff. Her er det store muligheter for å se samlet på den grønne og blå bioøkonomien. I sin strategi for bioøkonomi ²⁹2018-2030, har Rogaland fylkeskommune visjon om å bli et kraftsenter for bioøkonomien med tre satsingsområder:

- Utvikling og produksjon av fôr og fôrressurser til jordbruks- og havbruksnæringen.
- Avfall som ressurs og økt bruk av restråstoff – sirkulær økonomi.
- Økt lokal foredling av råvarer fra landbruket og havbruket.

På vei mot lavutslippssamfunnet står norsk landbruk i en unik posisjon. Norske gardsbruk kan være katalysatorer i det grønne skiftet og etablering av en sterk bioøkonomi. Landbruket sitter på mange av de biologiske ressursene som skal overta for de fossile ressursene. Det er også muligheter innenfor implementering av ny teknologi. Jordbruksareal er en forutsetning og viktig for den fremtidige matproduksjonen. Flere av kommunene på Haugalandet har en relativt stor del av sysselsettingen i jordbruket og landbruksnæringen har stor betydning for bosettingen i distriktene. Det må jobbes videre med hvilken betydning levende og bærekraftige

²⁹ [Rogaland fylkeskommune, Strategi for bioøkonomi 2018-2030](#)

lokalsamfunn har i det grønne skiftet. Videre hvordan dette kan bidra til flere arbeidsplasser og utvikling av næringsvirksomhet. Arbeidet må baseres på norske ressurser, der miljøhensyn, biologisk mangfold, klimatilpasning, beredskap, arbeidsplasser og sosial bærekraft vektlegges.

Reiseliv og opplevelse

Haugalandet har hatt en positiv utvikling de siste ti årene med god vekst innen hotellovernattinger og cruisegjester, men svekkede volumer totalt sett for camping. Samtidig viser statistikken tydelig at regionen er sterkt utsatt ved konjunktursvingninger, hvor yrkestrafikken har markerte vekst- og fallperioder. Verdiskapningen fra reiselivsnæringen i Haugalandet er på 490 millioner kroner. Dette utgjør kun 58% av et landsgjennomsnitt.

Med mål om å styrke reiselivsnæringen og oppnå økt andel av Fjord-Norges vekst, er det utarbeidet en reiselivsstrategi for Haugalandet for 2019-2025³⁰, som også skisserer potensialet og mulighetene for vekst og arbeidsplasser fremover. Attraksjonsutvikling, bærekraft og markedsføring trekkes frem som viktige forutsetninger for dette.

Felles for mulighetsområdene skissert ovenfor er blant annet behovet for riktig kompetanse, kapital, tilgjengelig areal og infrastruktur og effektive offentlige tjenester som kan bidra til å utløse potensialet for videre utvikling og vekst. Kommunene hver for seg og gjennom det regionale apparatet kan påvirke og tilrettelegge for noe av dette i kraft av sin rolle som samfunns- og næringsutvikler.

Det offentlige næringsutviklingsarbeidet

Samarbeid om regional næringsutvikling kan skape høyere vekst, men hva kommunene gjør enkeltvis er minst like viktig. Alle kommunene må jobbe med nærings- og bostedsattraktivitet og det regionale nivået må forsterke det. God og avklart rollefordeling ovenfor hverandre og næringslivet er en forutsetning for å lykkes.³¹

³⁰ [Regional reiselivsstrategi for Haugalandet 2019-2025](#)

³¹ Telemarksforskning (2021), søk på [«Haugalandet: vekst og attraktivitet»](#)

Næringslivet har mange berøringspunkter med lokale og regionale myndigheter. Kommunene og fylkeskommunen er regulator, forvalter og myndighet, men har også rollen som kunde, entreprenør og produsent. Det offentlige operer på flere nivåer innenfor næringsutvikling. Stat, fylkeskommune og kommune er alle formelle ledd som påvirker og legger premisser for næringsutvikling i regionen. I tillegg har 10 kommuner valgt å gå sammen om det interkommunale selskapet Haugaland Vekst og det finnes det flere virkemiddelaktører³² som jobber med tjenester rettet mot oppstart- og vekstbedrifter. Summen av disse aktørene er felles ressurser som er dedikert til næringsutvikling i regionen. For å sikre god utvikling er det viktig at disse aktørene samhandler optimalt.³³

For Haugalandsregionen er det viktig å få på plass en felles oppfatning av roller og arbeidsfordeling mellom fylkeskommunen og Haugaland Vekst, og Haugaland Vekst og det som skjer lokalt i eierkommunene. Dette for å kunne utnytte ressursene innen næringsutvikling på best mulig måte.

Hvordan det offentlige er organisert spiller en viktig rolle i tilretteleggingen for næringsutvikling. Næringsutvikling er en uadskillelig del av offentlige planprosesser, drift, investeringer og eierstyring. Det er viktig at det regionale Veikartet for Haugalandet samvirker med kommunale- og fylkeskommunale planer og budsjetter. (For eksempel kommuneplanenes samfunnsdel med tilhørende handlingsplaner).

De strategiske tiltaksområdene er valgt ut i fra hva det offentlige kan påvirke og gjennom det legge til rette for økt næringsutvikling i regionen.

Strategiske tiltaksområder

Det er mange faktorer som påvirker nærings- og bostedsattraktiviteten til en region. Telemarksforskning peker på noen tiltaksområder som det offentlige kan arbeide med for å øke attraktiviteten. Eksempler på det er tilgjengelige og attraktive tomter til boliger og næring, kultur og fritidstilbud, sentrumsutvikling, omdømmebygging, stedlig kultur og identitet og tilgang til kompetent arbeidskraft, næringsaktive

³² Validé Haugesundregionen, Skape og næringsshagene

³³ [Distriktsenteret \(2018\) «Hvordan rigge seg for å bli best på næringsutvikling»](#)

kommuner og en regions sentralitet. Å styrke det regionale samarbeidet og forankre felles ambisjoner i hver enkelt kommune trekkes også frem som et tiltak.

Grunnlaget for arbeidet ligger i kommunene, og det er viktig at det regionale nivået forsterker arbeidet som kommunene gjør hver for seg og det de sammen enes om på regionalt nivå for å øke bosteds- og næringsattraktiviteten. Med utgangspunkt i dette og analysene som er gjennomgått i Veikartet har vi kommet frem til fem tiltaksområder det kan jobbes med på regionalt nivå:

- Infrastruktur og areal
- Kompetanse
- Nyskaping og internasjonalisering
- Næringsaktiv offentlig sektor
- Samhandling og profilering

INFRASTRUKTUR OG AREAL

En regions sentralitet vil påvirke både nærings- og bostedsattraktiviteten og næringslivets konkurransekraft. Haugalandet har litt lav sentralitet. Statistisk sentralbyrå (SSB) har utarbeidet ny sentralitetsindeks³⁴ som er basert på reisetid til arbeidsplasser og servicefunksjoner innenfor 90 minutter fra den enkelte grunnkrets. En økning av sentraliteten vil utvide bo- og arbeidsmarkedet, noe som vil bety mye for både tilgang til arbeidskraft og befolkningsutviklingen. En måte å øke sentraliteten på er å styrke infrastrukturen i regionen.

Haugesund lufthavn, Karmøy, E134, E 39, Rv13, havne- og baseområder, næringsarealer på land og til sjøs, elektrisk kraft, gass, nett og fiber, er eksempler på svært viktig infrastruktur som må være på plass for å ha grunnlag for videre næringsutvikling i regionen.

Regionen vår har store utfordringer med vintersikkerhet, framkommelighet og forutsigbarhet over fjellovergangene mellom Vestlandet og Østlandet og da spesielt på E134. En ny og forbedret veiforbindelse mellom Haugesund og Oslo vil redusere

³⁴ [SSB, Sentralitetsindeksen 2020](#)

dagens kjøretid og utslipp av Co2, bidra til større forutsigbarhet i transport for næringsliv og kunder, og økt trafikksikkerhet for alle som ferdes på hovedfartsåren E134 øst-vest. I følge Øst-Vest utredningen fra 2015 er E134 den mest samfunnsøkonomisk lønnsomme veisambandet mellom øst og vest, og for regionen er det viktig at strekninger som Husøy-vegen, Bakka-Solheim og Røldal-Vågslid prioriteres.

Ferjefri vei, Rogfast og Hordfast, er også viktig for regionen. Disse gir samlet sett store gevinster både for samfunnsnytte og for klimautslipp. Det vil knytte sterke næringsregioner og bo-, arbeids- og servicemarkeder tettere sammen og gi et bedre grunnlag for å utvikle Haugalandet og Rogaland som en sterk eksportregion.

Fylkesvegnettet utgjør 80 % av vegnettet. Det er vanskelig å få investering til utvikling og modernisering av fylkesvegene, særlig i en tid der klimaforhold stadig krever mer til rassikring og annet vedlikehold. Demografiutvalget³⁵ påpeker disse forholdene i kapittel 9: *Med færre brukere er det krevende å finne gode lønnsomhetsmodeller i distriktene. Dette har ført til at standarden på infrastrukturen er dårligere i distriktene.*

For å knytte sammen og videreutvikle regioner, og gjøre distriktene mer attraktive må det gjøres et løft for infrastruktur. Det bør vurderes å se på finansieringsmodeller av infrastrukturtiltak for områder uten stort befolkningsgrunnlag. Modellen bør være fleksibel, men bør være et spleiselag mellom berørte kommuner, fylke og stat³⁶.

Haugaland Næringspark er et eksempel der flere kommuner har gått sammen om Norges største ferdigregulerte næringsareal. I tillegg har flere av kommunene ledige næringsareal rundt om i distriktet som også er egnet for etableringer innenfor de nye vekstnæringene som havvind, hydrogen og batteriproduksjon for å nevne noe. Haugaland Næringspark har sammen med Karmsund Havn, potensial til å bli regionens viktigste verktøy for å tilrettelegge for verdiskaping og næringsutvikling.

Regionen er et knutepunkt på Vestlandet på grunn av samferdselssystemet øst-vest og nord-sør, sammen med flyplass og havnene. Denne infrastrukturen betjener lokale,

³⁵ [Det handler om Norge», utredning om konsekvenser av demografiutfordringer i distriktene](#)

³⁶ Konkret forslag å ta med i tiltak fra Sauda kommune

regionale, nasjonale og internasjonale transportbehov, og flere, store og ledige næringsarealer gir potensiale for mange flere næringsetableringer. Transport- og logistikksystemet er viktige for bedriftenes konkurransevne og lønnsomhet. Det er utfordringer med transportsystemene som fører inn og ut av regionen. Både flyplass, veisystemer og havner krever et langsiktig arbeid for nasjonal prioritering av midler.

Karmsund Havn er blitt en regional suksess og er et godt eksempel på organisering av samhandling mellom kommunene innenfor næringsutvikling. Utvikling av havneområdene med sjøtransport og sjørelaterte næringer har også betydelige ringvirkninger for landbaserte næringer. Offshorebaser for petromaritim næring har også betydning for ulike landbaserte leverandører. Bulkhavn er viktig for prosess industrien, og containerhavn for handelsnæringen med flere. Cruisehavn er viktig for reiselivsnæringen. Utviklingen i og rundt Karmsund havn gir store næringsmuligheter fremover med tanke regjeringens satsing på sjøtransport og grønn skipsfart.

Situasjonen ved Haugesund lufthavn Karmøy er kritisk. Kontrasten har vært stor, fra å ha en positiv utvikling og god drift i 2019 til et nedstengt Norge med lite trafikk i 2020. Dette har ført til nedgang i passasjertall og flybevegelser. Behovet for støtte til drift og ruteutvikling er avgjørende, da det er viktig for næringsliv og innbyggere og i sum hele regionens utvikling.

Haugesund Lufthavn Karmøy er en del i å skape Vestlandets knutepunkt. Nye direktelinjer vil forbedre tilgangen til markeder som er avgjørende for næringslivet, som igjen er viktig for tilførselen av kapital, kultur og folk. Flyplassen er viktig for Haugalandet sentralitet og det er viktig å se på tiltak for å sikre den, noe undersøkelsen blant næringslivet i regionen også bekrefter.

Bolig- og arealutvikling i kommunene er også et viktig premiss for bostedsattraktivitet. For å sikre en god og koordinert utbygging av boliger på Haugalandet samarbeider Haugesund, Tysvær og Karmøy om en felles interkommunal strategi for prioritering av boligareal, for å legge til rette for vekst i regionen.³⁷

³⁷ [Kunnskapsgrunnlag for «Boligarealer Haugalandet»](#)

KOMPETANSE

Kompetanse er nødvendig for all utvikling, både for det enkelte individ og for samfunnet, og influerer alle mulighetsområder i det regionale næringsarbeidet. Tilgang til kompetanse og tilstrekkelig tilførsel av arbeidskraft er en nødvendig forutsetning for økonomisk utvikling og for at vårt næringsliv skal kunne møte fremtidige omstillingsbehov, kunne opprettholde drift og utvikle seg.

Målet med dette tiltaksområdet er å styrke regionens konkurransekraft og innovasjonsevne gjennom å tilrettelegge for tilgang til stabil og relevant kompetanse tilpasset nærings- og arbeidslivets behov. Mer konkret må det arbeides for å bedre balansen mellom tilbud og etterspørsel etter kompetanse og arbeidskraft på Haugalandet gjennom et forpliktende samarbeid mellom næringslivet, offentlig sektor og utdanningsaktørene. Dette forutsetter også at man kartlegger og har oversikt over kompetansebehovet på kort og lang sikt.

Det er viktig å opprettholde en desentralisert universitets- og høyskolesektor da det forsyner nærarbeidsmarkedet med arbeidskraft. Det er derfor viktig å styrke Høgskolen på Vestlandet, campus Haugesund og Stord, som leverandør av regionale utdanningstilbud. Utdanningstilbudet og forsknings- og utviklingsarbeid, er særlig viktig for regionen knyttet til spesialiserte næringsklynger og fagmiljøer. Bedre samordning på tvers av utdanningsnivåene for å sikre mer gjennomgående og helhetlige utdanningsløp er også viktig. Det må også tilrettelegges for andre utdanningsinstitusjoner som ønsker å tilby relevante utdanningsløp som treffer nærarbeidsmarkedet og kompetansebehov i regionen.

De videregående skolene i regionen, og spesielt i indre strøk, er også viktige både for å holde ungdom lengre hjemme, men og som regionalt kompetansesenter som kan tilby etter- og videreutdanning for lokale bedrifter i samarbeid med høyskoler og universitet i Rogaland.

Det er utfordrende å forutse tilgang på arbeidskraft, og derfor bør kommune gjennom regionalt samarbeid jobbe langsiktig og samarbeide med næringslivet for å tiltrekke og sikre kompetanse både i privat og offentlig sektor.

Som smart spesialiseringsanalysen viste må utdanningstilbud, og kanskje spesielt etter- og videreutdanning tilpasses slik at det forsterker mulighetene for kompetanseoverføring fra eksisterende til nye næringer.

NYSKAPING OG INTERNASJONALISERING

Nyskaping og innovasjon er viktig for regionen. Vi bor i en veldig konkurranseutsatt del av landet, og er avhengige av nye arbeidsplasser og ny forretningsutvikling både i nye og etablerte bedrifter.

Finansiering er avgjørende for næringsutvikling, enten det er i form av midler fra fylkeskommunen, statlige midler, næringsfond og infrastrukturfond. Dette kan være midler til gründere, bedriftsutvikling, kompetanseheving og regionale og lokale utviklingsprosjekter. Det må lages en oversikt over de finansieringsmulighetene og støtteordningene som finnes og det må arbeides med å få tilført midler til de mulighetsområdene hvor regionen har fortrinn og potensiale for vekst som skissert i Veikartet.

Nyskaping omfatter utvikling i eksisterende næringsliv og i offentlig sektor, samt etablering av helt nye bedrifter. For kommunene kan en påvirke noe av denne utviklingen ved tilrettelegging i tidlig fase gjennom samarbeid i næringsklynger og nettverk. Kommunene har lang erfaring med prosjekter som tilrettelegger for næringsutvikling og regionen har flere tilbud for etablerer. Det er gjennom flere år etablert et virkemiddelapparat for nyskaping og bedriftsutvikling gjennom etablererveiledningen i Skape, inkubatoren Valide og næringshagene³⁸.

Fylkeskommunen har en viktig rolle i forhold til finansiering av disse og de er gode verktøy for næringsutvikling i kommunene. Det er viktig at dette apparatet opprettholdes og videreutvikles. Fylkeskommunen disponerer også virkemidler rettet mot næringsutvikling og kompetanseheving. Eksempler på betydningsfulle støtteordninger er Ulla-Førre fondet, midler til bedriftsintern opplæring (BIO-ordningen) og regionale forskningsmidler.

Det finnes mange virkemidler rettet mot nyskaping, enten det gjelder gründere, etablerte bedrifter eller forskning. Innovasjon Norge sitter på en del, det finnes

³⁸ Rogaland Ressurssenter (Karmøy), Medvind Næringshage (Vindafjord) og Suldal Vekst.

ordninger som Skattefunn, regionale forskningsfond, Forskningsrådet, EU mm. Det er viktig at informasjon om de totale virkemidlene når ut til dem som kan ha nytte av dem og som i neste omgang bidrar til arbeidsplasser og verdiskaping i regionen.

Når det gjelder internasjonalisering skal blikket være rettet spesielt mot EU. Horisont Europa, EUs niende rammeprogram for forskning og innovasjon, og har blant annet et sterkt fokus på globale utfordringer og konkurransedyktig næringsliv, samt utvikling av innovative framtidsteknologier med kommersialiseringspotensial. Europeiske satsinger innenfor EUs grønne vekststrategi, European Green Deal³⁹, har også betydning og gi store muligheter for vår region. Internasjonalisering er også et viktig satsingsområde i nærings- og innovasjonsstrategien til Rogaland Fylkeskommune ⁴⁰ og er også en viktig samarbeidspartner i arbeidet med å sikre flere midler fra EU til prosjekter i regionen.

Etablert næringsliv bevarer og skaper nye arbeidsplasser, og har gjerne et fundament som gjør at man kan finansiere utvikling ved hjelp av offentlige virkemidler i kombinasjon med egenkapital og bank. Men det er ikke nok å bare finansiere tiltak med offentlig støtte eller med stimulans gjennom virkemiddelapparatet. Annen risikokapital må til. Nyetablerte bedrifter med mer enn 10 ansatte (Scale-ups) har det mer utfordrende. Og i mangel på nødvendig kapital får vi ikke utnyttet det potensialet for verdi- og jobbskaping som ligger i disse optimalt. Norge har et «kapitalparadoks», som betyr at vi er det eneste landet i Norden som har større tilgang på vekstbedrifter enn på kapital som kan sørge for at de vokser. ⁴¹ For å bidra til at man lykkes med regional innovasjon og utvikling er det viktig at kapital er tilgjengelig i alle faser av et selskaps livssyklus.

NÆRINGSAKTIV OFFENTLIG SEKTOR

Det overordnede formålet med en næringsaktiv offentlig sektor er å legge til rette for at de offentlige tjenestene, virkemidler og ressurser innen næringsutvikling bidrar til å skape vekst, bedre lønnsomhet og flere arbeidsplasser i næringslivet i en region.

³⁹ [Regjeringen, EØS-notatbasen, European Green deal](#)

⁴⁰ [Rogaland Fylkeskommune \(2020\) Nærings- og innovasjonsstrategi](#)

⁴¹ Haugli, H. (2018). [Kapitalparadokset](#). Abelias.

En god og effektiv offentlig sektor er et konkurransefortrinn for næringslivet. Offentlig forvaltning legger premisser for næringslivets vekst- og konkurranseevne gjennom lovgivning, planprosesser og reguleringer, tilsyn, offentlig innkjøp og investeringer. Bedriftenes konkurransekraft starter lokalt og kommuner og næringsliv er gjensidig avhengig av hverandre. Et næringsliv som skaper og tar vare på lønnsomme arbeidsplasser er viktig for å sikre vekst og utvikling i hver enkelt kommune. Det er derfor viktig å bevare og videreutvikle samarbeidet mellom næringslivet og det offentlige. Dette gjelder også på det regionale nivået.

Hvordan det offentlige utfører sine oppgaver og aktiviteter, og hvilke effekter disse aktivitetene har, får stor betydning for næringslivet og for samfunnet som helhet. Gjennom *offentlige anskaffelser og investeringer* kan kommunen forbedre egen lønnsomhet og samtidig stimulere til regionens verdiskaping.

Offentlig sektor kjøper varer og tjenester for ca 600 mrd. kroner per år. Kommunesektoren står for om lag halvparten. Offentlig anskaffelser og investeringer er verktøy som det offentlige kan ta i bruk for å stimulere til næringsutvikling i regionen.

Det kommuner og det offentlige gjør av investeringer og innkjøp har stor påvirkning på lokale arbeidsplasser. Dette er konkrete verktøyer som kan tas aktivt i bruk og kan gjøres ved å bruke innkjøpsmakten og anskaffelsesprosesser til innovasjon gjennom tidlig dialog med markedet. Eksempler er å ta utgangspunkt i hvilke behov som skal dekkes, grønn omstilling ved å stille klimakrav i anbudene, sikre utdanning av fagarbeidere gjennom lærlingeklausuler, sikre mangfold i prosesser og stimulere til bedriftssamarbeid.

Et spørsmål å stille er hvordan offentlige investeringer kan anvendes slik at det tiltrekker private investeringer og at de totale investeringene dermed maksimeres for å stimulere verdiskapingen i regionen. EU har en målsetting om at offentlige investeringer skal generere 15 ganger privat kapital.

Kommunenes samarbeidsevne knyttet til større grunnleggende offentlige investeringer, kan være avgjørende for å tiltrekke seg private investeringer. Særlig utenfra regionen og ikke minst blant utenlandske investorer. Dette gjelder særlig innenfor infrastruktur hvor kommunene fortsatt har sterk innflytelse. Det er tidligere

nevnt: havneområder, næringsareal, sentrumsutvikling, reiselivsattraksjoner, flyplassutvikling, velferdsteknologi, god kvalitet i andre kommunale tjenester. Andre viktige områder som investorene også vil ha forutsigbarhet om er; bredbånd, strømforsyning og vegutbygging, men her har kommunene mindre eller svært liten innflytelse.⁴²

Kommunene kan også gjennom investeringer og aktivt eierskap i interkommunale selskaper påvirke næringsutviklingen positivt. Eksempler på slike selskaper er Haugaland Kraft AS, Karmsund havn IKS, Haugaland Næringspark AS.

SAMHANDLING OG PROFILERING

Skal vi som region sikre en positiv utvikling fremover, med økt attraktivitet, høyere verdiskaping og flere arbeidsplasser i de bærekraftige fremtidsrettede næringene, er vi nødt til å samhandle på tvers og på alle nivå. Den beste måten å forsterke samhandling på er å enes om og sammen jobbe strategisk med de ulike tiltaksområdene.

Det er god grunn til å styrke samhandlingen på Haugalandet rundt felles satsinger, men vi skal også være en god samarbeidspart for våre naboregioner, for fylket og Vestlandet som helhet. Næringslivet er ikke opptatt av grenser, og det kommer mye godt ut av samarbeid på tvers og en god delingskultur.

I tidligere regionale rapporter har det vært snakk om at Haugalandet er «en region med flere ansikter». Det gjelder fremdeles og det er behov for å arbeide for å fremstå mer tydelig og ensartet nasjonalt. Både ovenfor besøkende som destinasjon, for tilflyttere og jobbsøkere som attraktiv bo- og arbeidsregion, for investorer som vil investere og for gründere som vil teste og etablere. Haugalandet har mange fortrinn og særegenheter, vi må stå sammen om en felles historie eksternt og kan være stolt over internt. Gjennom samhandling og profilering må Haugalandet fremstå tydelig som en selvstendig og sterk region mellom Bergen og Stavanger.

Regionen er avhengig av en attraktiv regionby, byer og tettsteder. Haugesunds rolle som regionby har betydning for og må sees i sammenheng med regionens utvikling. Små og store etableringer vurderer ikke bare en tomt eller et bygg, men i stor grad

⁴² Hentet fra strategisk næringsplan for Karmøy Kommune

også om det er gode steder å bo, leve og oppleve, og gode muligheter for korte og lengre reiser. Ikke minst er det store forventninger til nok og riktig kompetanse.

Et viktig fokus er å arbeide for å sikre og beholde kompetanse, virksomheter og arbeidsplasser, samt tiltrekke oss nye, både private og offentlige, og ikke minst i distriktene. En forutsetning for å lykkes med dette er å være proaktiv, ha oversikt over potensielle muligheter og ha gode alliansepartnere på lokalt og nasjonalt nivå, politisk så vel som administrativt. Det er viktig å være til stede der beslutninger som er avgjørende for regionen tas, samt bruke ressurser på påvirkning av regionale saker i forkant av beslutningene.

Telemarksforskning peker på «stedlig kultur og identitet» som en viktig faktor for å øke bostedsattraktiviteten til en region. Det er viktig å se dette i sammenheng med tiltak for profilering av regionen.

Hvert enkelt sted på Haugalandet kan ikke bygge opp en merkevare alene internasjonalt og det må arbeides videre med hvordan en samlet region kan profilere seg, og hva en skal profilere seg på internasjonalt. Her er det allerede ulike kanaler og initiativ blant annet gjennom destinasjonsselskapene, næringsklyngene og fylkeskommunene.

Det eksporteres fra alle kommuner på Haugalandet, og EU er vårt viktigste marked. Som eksportregion og med lange tradisjoner for internasjonalt samarbeid og handel, er det viktig at regionen finner nettverk og samarbeidsmodeller for å styrke arbeidet for eksempel rettet mot forskning og utviklingsprosjekter med tilhørende økonomiske midler. I forlengelse av det bør kommunene på Haugalandet ta en vurdering av hvordan regionen kan samarbeide med og utnytte muligheter som ligger i EU-systemet og det norske/regionale apparatet i Brussel, herunder Stavangerregionens Europakontor⁴³

Med felles innsats for internasjonal profilering av Haugalandet, skal vi sette regionen på kartet knyttet til ulike bransjer og fortrinn, spesielt innenfor grønn energi og

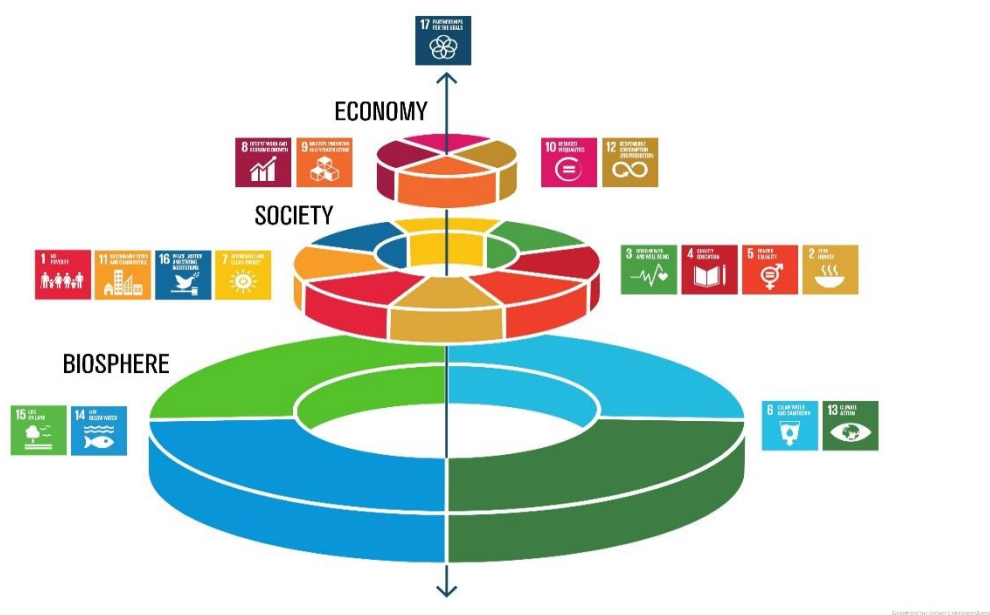
⁴³ [Stavangerregionens Europakontor](#)

industriutvikling, herunder innenfor flytende havvind med profilering av regionen som en internasjonal havvind-hub som et eksempel.

Tiltaksplan 2021-2025

I forlengelse av Veikartet for Haugalandet, den regionale strategien for næringsutvikling skal det lages en tiltaksplan med tilhørende konkrete tiltak og prosjekt rettet mot de strategiske mulighetsområdene. Denne rulleres hvert år.

Så langt det lar seg gjøre vil det i utformingen av tiltak og konkrete prosjekt bli stilt krav til bærekraft. Tiltak og prosjekt skal reflektere FN's bærekraftsmål⁴⁴ og ha sin tilhørighet innenfor en eller flere av de tre dimensjonene i bærekraftig utvikling. De tre dimensjonene: *klima og miljø, økonomiske forhold og sosiale forhold* er illustrert med utgangspunkt i bærekraftmålene nedenfor.

Figur 5 Economic, social and ecological aspects of the sustainable development goals.⁴⁵

Arbeidet med tiltaksplanen vil bli igangsatt etter påske, og er et arbeid som alle de ti eierkommunene blir involvert igjennom de næringsansvarlige og

⁴⁴ [FN sambandet – bærekraftig utvikling](#)

⁴⁵ Stockholm University (2019) Stockholm Resilience Centre: [Economic, social and ecological aspects of the Sustainable Development Goals \(SDGs\)](#)

kommunedirektørene. Endelig strategi og tiltaksplan blir lagt frem i regionrådet den 18. juni 2021. En forutsetning for å nå målene som er skissert i Veikartet for Haugalandet er at strategien samvirker med øvrige planer og budsjetter i kommunene. Arbeidet og ansvaret for gjennomføringen av tiltakene vil fordeles mellom Haugaland Vekst, Regionrådet for Haugalandet og kommunene. En samlet evaluering etter gitte kriterier vil legges fram for regionrådet hvert år i desember. Første rullering av tiltaksplan legges fram i desember 2022.